

מדריך למורה:

"המחר לעולם אינו יודע: רוק במאה ה-20"

פרקים בתולדות המוזיקה הפופולרית

מאת: ד"ר ארי קטורזה

הספר "המחר לעולם אינו יודע: רוק במאה ה-20" עוסק באחת התקופות החשובות בתולדות המוזיקה הפופולרית המערבית: מוזיקת הרוק, והתרבות שסבבה אותה, בין השנים 1955-1980. המושג 'רוק' בספר זה הינו כינוי לתאר את המערכת המוזיקלית, כלכלית ותרבותית של תעשיית המוזיקה האנגלו-אמריקנית, הכוללת בתוכה את מכלול של ז'אנרים של מוזיקה פופולרית: רוקנרול, רוק בריטי, פולק, פסיכדליה, מוזיקת נשמה שחורה, Fאנק, פאנק ועוד'.

הספר עוסק בשורשי המוזיקה הפופולרית, התנאים החברתיים שאפשרו את הופעתה, ייחודה האסתטי, והז'אנרים השונים שעיצבו אותה, על רקע ההיסטוריה החברתית והתרבותית של ארה"ב ובריטניה שלאחר מלחמת העולם השנייה. "המחר לעולם אינו יודע" כולל דיון בשמות המוזיקליים הכי מפורסמים של החצי השני של המאה ה-20: החל באלוויס פרסלי ואמני הרוקנרול של שנות ה-50; דרך 'הביטלס' והגל של 'הפלישה הבריטית'; בוב דילן ואמני הפולק, מוזיקת הנשמה השחורה, הפסיכדליה האמריקנית והבריטית, אמנות הגיטרה החשמלית, וכלה בהתפצלות הרוק לז'אנרים מגוונים בשנות ה-70: דייויד בואי וה'גלאם-רוק', הרוק המתקדם וההצלחה של 'פינק פלויד', 'לד זפלין' והרוק הכבד, גל הקאונטרי-רוק של קליפורניה, הFאנק השחור ומוזיקת הפאנק.

בניגוד לספרים רבים (בלועזית, בעיקר אנגלית) שעסקו בתרבות הרוק ובמערכת הסוציולוגית שעוטפת אותה, ספר זה מוקדש ליצירה עצמה. למעט רקע של היסטוריה תרבותית ומוזיקלית, הוא כולל ניתוח של הכתיבה, ההלחנה, ההפקה המוזיקלית, הכלים השונים בהם השתמשו האמנים, טכנולוגיית האולפן ועוד.

למרות התייחסות התקופתית שהוזכר לעיל, הספר חוזר אל תחילת המאה ה-19 ודן ארוכות בשורשי המוזיקה האמריקנית. הספר מסביר את קונפליקט הגזע במוזיקה האמריקנית דרך

תופעת 'הבלאקפייס מינסטרלס', לצד התפתחות הבלוז והשילוב המיוחד של מסורות אפריקניות ואירופאיות. כמו כן, הוא מסביר את השפעת הגוספל, הקאונטרי, ואף שם דגש על השפעתה של המוזיקה היהודית המזרח אירופאית על המוזיקה האמריקנית, וזאת לנוכח משקלם הרב של יהודים אמריקנים בתעשיית המוזיקה כיזמים ומאוחר יותר כמיטב הכותבים של המוזיקה האמריקנית בחצי הראשון של המאה ה-20.

בנוסף, הספר סוקר את התפתחותה של תעשיית המוזיקה האמריקנית ומהפכת התקשורת המודרנית, הופעתה של תרבות הנוער והצדדים הרדיקליים של 'תרבות הנגד' של שנות ה-60. הספר גם עוקב אחר המוזיקה והתרבות במהלך נפילת הפוליטיקה הצעירה של 'הסיקסטיז' והתגובה אליה במהלך שנות ה-70, הן בבריטניה והן בארה"ב. בניגוד למרבית ספרי המוזיקה הפופולרית שרואים ברוק תופעה של מוזיקת נעורים, ספר זה יציג את הרוק כתוצר של פוליטיקה אתנית, ויחשוף את משקלם הרב של יהודים-אמריקנים לצד מיעוטים אחרים בשדה זה, לפחות בתחילת התקופה הנידונה.

מוזיקלית, הספר שם דגש על הדרך בה התעצבותו של הבלוז - על צלילי ה'בלו-נוט' (Blue Note) הבולטים בו, שורשי הפוליריתמיקה האפריקנית, והסגנונות הווקאליים שמזוהים עמו - יצר את הקרקע שעליה תפתח מוזיקת הרוק לאחר מלחמת העולם השנייה. אדגיש כי למרות שהמסגרת ההרמונית והמלודית של הבלוז השפיעה עמוקות על הרוק, תכני הרוק היו שונים לגמרי, וספר זה עוסק בהם ארוכות. כמו כן, ההשפעות על הרוק היו מגוונות למדי ונלקחו מג'אז, 'טין-פאן-אלי', מחזות זמר של ברודוויי, גוספל, קאנטרי אמריקני דרומי, ולעתים שנסונים צרפתיים.

למרות שהמוזיקה (קלאסית ופופולרית) של המאה ה-19 הבליטה את הדיכוטומיה ההרמונית של המז'ור והמינור, המוזיקה הפופולרית של המאה ה-20 פנתה לנתיבים נוספים. בשל הגן הבלוזי הבולט במוזיקת הרוק, הכתיבה וההלחנה של הרוק נשענה פעמים רבות על אלמנטים של הרמוניה מודאלית, ואי לכך מומלץ להכיר לתלמידים את המודוסים הכנסייתיים היווניים (יוני, דורי, פריגי, לידי, מיקסולידי, אאולי, לוקרי). גם אם ה'יוני' ו'האאולי' קיבלו זיקה במהלך השנים כסולמות המז'ור והמינור טבעי, כדאי שילמדו אותם ואת מאפייניהם (מבנה הסולם והדרגות ההרמוניות) כחלק מהשפה של המודוסים כדי להקל את הבנתם בכתוב בספר. מומלץ גם להסביר אלמנטים בסיסיים בהרמוניית ג'אז (דרגות 7-11, V7, תחליפי טריטון ועוד), כמו גם את הרעיון הכללי של הקונטרפונקט הקלאסי.

מאחר שמוזיקה פופולרית בכלל, ורוק בפרט, מורכבים מקולאז' של צלילים, מילים ודימויים, הספר עוסק בכתובת שירים - לא פחות משהוא עוסק במוזיקה עצמה. הספר דן

באסטרטגיות שנטלו אמנים שונים בכתיבת שיריהם, השפעות של אמנות גבוהה (שירה וספרות גבוהה, בעיקר), לצד השפעות של אירועים של היסטוריה תרבותית וחברתית בעולם האנגלו-אמריקני.

הספר דן ארוכות בהשפעת הטכנולוגיה על המוזיקה: החל בטכנולוגיית האולפן המתפתחת, דרך האפקטים השונים לגיטרה חשמלית, כלי נגינה חדשים (מלוטרון, אורגן המונד, סינטיסייזרים) ובעיקר רעיון ההפקה המוזיקלית שהתפתח בלעדית עם הרוק על השילוב של מוזיקה וטכנולוגיה. הספר מדגיש את הדרך בה מפיקים מוזיקליים, כגון **פיל ספקטור**, **בריאן וילסון** ('ה'ביץ' בויז') ו**ג'ורג' מרטין** ('הביטלס') עזרו לעצב את אמנות הרוק כ"ציור של צלילים" בשלבם תיאוריה מוזיקלית קלאסית, אסתטיקה של רוק וטכנולוגיה לכדי אמנות היוצרת 'קיום זמן אידיאלי'.

וחשוב ביותר: מוזיקת הרוק התקשרה לגל הליברלי הפוליטי שהופיע לאחר מלחמת העולם השנייה בארה"ב ובריטניה. בין יתר הצדדים הליברלים והפוסט-ליברלים נוצר הדימוי של הקשר שבין רוק לבין וסמים, חלקם סמי הזיה כמריחואנה ואל-אס-די. שקלתי רבות את הטיפול בנושא זה בעיקר לנוכח אוכלוסיית התלמידים שתקרא ספר זה (בנוסף לאוכלוסיות נוספות כסטודנטים למוזיקה, חובבי מוזיקה ועוד). אין ספק שסמים היו חלק בלתי נפרד מתרבות הרוק בשנים הללו ואף השפיעו על היצירה עצמה. אי לכך, השמטת נושא זה או "החבאתו" הייתה הופכת את העיסוק בו ללא אמין, הרי המידע בנושאים אלה הינו מקיף ביותר על-גבי האינטרנט ונגיש לכל אחד. אני מאמין שבעזרת הסבר מקדים ניתן להעביר את החומר בצורה חינוכית, מעניינת ובוגרת. אני מאמין שאנחנו צריכים להעביר את התמונה האמינה ביותר של המוזיקה והתרבות ולחנך את התלמידים להבין את התופעה מכל היבטיה. ובהחלט, אגב כך, לחשוף את הנזק העצום שתרבות הסמים גרמה למשתמשים בה, חלקם בין האמנים החשובים ביותר.

רשימת הפרקים של הספר "**המחר לעולם אינו יודע**"

הקדמה: המחר לעולם אינו יודע

1. **שורשים:** הבלאקפייס מינסטרלס, בלוז, גוספל, קאונטרי וקורטוב של כלי זמר.
2. **כסף, זה מדליק:** צמיחתה של תעשיית המוזיקה האמריקנית.
3. **הזמנים, הם משתנים:** הופעתה של תרבות הנוער האמריקנית, תרבות הנגד של שנות ה-60 ו'שקיעתו של הוואספ'.
4. **רוקנרול:** הצליל הסכיזופרני של הדרום (1955-1968).

5. **היה האהוב שלי:** המפיקים, להקות הבנות והרשת היהודית בתעשיית המוזיקה (1959-1963).
6. **תנודות טובות:** הביץ' בויז והצליל של קליפורניה (1961-1967).
7. **'תן לי להגיד לך איך זה עומד להיות': הפלישה הבריטית:** רומנטיקנים בריטים של תרבות אפרו-אמריקנית.
8. **מסביב ליקום:** הביטלס, אבסורד, הומור, מהפכת כתיבת השירים ועבודת האולפן.
9. **סימפטיה לשטן:** 'הרולינג סטונס' וצמיחתו של 'הפופ-בוהמייניזם'.
10. **"מדברים על הדור שלי":** 'סווינגינג לונדון', המודס, 'הקינקס' ו'המי'.
11. **"משהו מתרחש כאן ואתה לא יודע בדיוק מה":** בוב דילן והרפובליקה האלטרנטיבית, תחייתו של הפולק ומהפכת הפולק-רוק (1961-1966).
12. **"ימים מוזרים מצאו אותנו":** מהאסיד-רוק של סן-פרנסיסקו ועד 'הדורז', 'הוולווט אנדרגראונד' והצד האפל של הפסיכדליה.
13. **ערפל ארגמן:** ג'ימי הנדריקס ואריק קלפטון בצומת הדרכים – הבלוז הפרוגרסיבי, אמנות הגיטרה החשמלית ובריטניה הפסיכדלית (1967-1970).
14. **שינוי עומד להתרחש:** הזהב השחור של 'מוטאון' וחלום השחרור של הדרום ומוזיקת הנשמה (1959-1968).
15. **משבר? איזה משבר?:** בריטניה ומוזיקת הרוק בשנות ה-70.
16. **רוקנרול לא יציל את העולם. רק אתכם.** דיוויד בואי וצמיחתו של 'הגלאם רוק' (1969-1973).
17. **בחיפוש אחר האקורד האבוד:** עלייתו ונפילתו של הרוק המתקדם והזריחה של 'פינק פלויד' בצד האפל של הירח (1969-1977).
18. **זה רק רוקנרול ואני אוהב את זה:** 'לד זפלין' וצמיחתו של הרוק הכבד (1968-1973).
19. **מתרחשת מהומה:** אמריקה ומוזיקת הרוק בשנות ה-70.

20. **עיר השוקולד:** מאנק לדיסקו: הקונפליקט סביב האינטגרציה השחורה (-1968

1980)

21. **מלון קליפורניה:** עלייתו של גל הקאונטרי-רוק ושובו של הדרום (1968-1977).

22. **התאבדות רוקנרול:** מוזיקת הפאנק, אנרכיה בממלכה המאוחדת ואידיאולוגיית

רגאיי. (1977-1980)

אפילוג

יעוץ מוזיקלי: ד"ר ארנון פלטי.

עורכת מגדר: יעל שפירא.

עריכה לשונית: נח איתן.

עיצוב גרפי: יעל וילקסון.